

ziekten in het zoo juist bedoelde tijdvak ons leert kennen. Het is duidelijk dat uit dit werk bij nadere studie zeer veel geput zal kunnen worden.

In de tweede plaats wensch ik gewag te maken van het feit dat in den aanvang van 1911 het derde en laatste deel verscheen van de Uitkomsten der 9de 10-jaarlijksche volkstelling in het Koninkrijk der Nederlanden, gehouden op 31 December 1909.

In de drie deelen, welke verschenen, is een schat van gegevens neergelegd, welke ons veel licht zullen kunnen verschaffen omtrent den toestand van de bevolking van ons land.

Eén der cijfers in de „Uitkomsten der 9de tienjaarlijksche volkstelling” heeft in breeden kring de aandacht getrokken; ik bedoel het totaalcijfer van hen, die opgegeven hebben tot geen kerkelijke gezindte te behooren. Terwijl het totaalcijfer op 31 December 1879 bedroeg: 12253, in 1889: 66085, in 1899: 115179, was thans het totaal: 290960.

Uitteraard heeft deze snelle stijging in verschillende kringen zeer verschillende gewaarwordingen doen ontstaan; zij is eenerzijds als een droevig teeken des tijds beschouwd, aan den anderen kant met vreugde begroet.

Dit laatste is inzonderheid geschied door een der voormannen onder hen, die niet tot eene kerkelijke gezindte behooren. Ik bedoel Mr. S. VAN HOUTEN. In zijn Staatskundigen Brief van 18 November 1911, welke schier geheel aan dit onderwerp is gewijd, liet hij zich als volgt uit:

„Volgens een bericht in de dagbladen is het aantal der niet tot een kerkgenootschap behoorenden in de tien jaren 1900—1910 van 11.500 tot 290.000 gestegen. Ik kan dit niet anders dan als een zeer verblijdend teeken des tijds beschouwen, nu geen enkel kerkgenootschap nog in de plaats van geloofseenheid geloofsvrijheid tot grondslag aanneemt. Welke beteekenis deze toename als ethisch-sociaal feit heeft, kan niet met juistheid worden beoordeeld, maar het maakt zeker uit dit oogpunt geen ongunstigen indruk, dat volgens de gerechtelijke statistiek dit onkerkgenootschappelijk deel der bevolking in de verschillende Rijks- tucht- en werkinrichtingen slecht vertegenwoordigd is. Terwijl het einde 1909 bijna 5 % der bevolking uitmaakt, bevonden zich volgens de laatste gerechtelijke statistiek (1908) in de gewone strafgevangnissen van deze categorie 40 op 10052 (0.4 %),